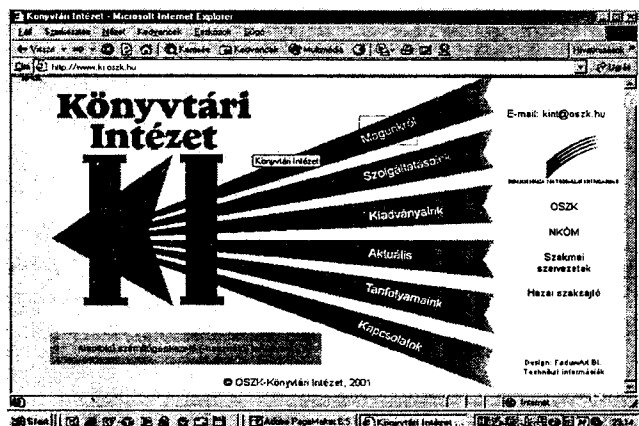

emberekből nem tud még egy karnagy sem énekkart kovácsolni?

A társadalomnak kell fejlődnie ahhoz, hogy a könyvtárhasználat is fejlődhessen. Érezzük, s én személy szerint is érzem nem csekély súlyú szerepünket és feladatunkat annak következtében, hogy a társadalmi fejlődést mind az oktatás, annak folyamata és tartalma, mind az általános és tudományos információellátás, mind a töke kulturális területre történő visszaforgatása területén olyan irányba „taszigáljuk”, amely jobban, alaposabban, egyértelműbben épít a könyvtári rendszer nyújtotta lehetőségekre, szolgáltatásokra.

S végezetül egy dolog, ami miatt mégis örülök annak a cikknek, melynek apropóján gondolataimat leírhattam. Felhívta ugyanis a figyelmet arra, hogy munkánk során mit tehetünk talán még jobban. Hogy mennyire fontos nekünk, az osztály és az intézet munkatársainak még intenzívebben tájékoztatnunk szakmánk és a közélet valamennyi résztvevőjét az éppen aktuális projekteinkről. Vendéglelőadóként érdemes – úgy is mondhatnám, szükséges – lenne megjelenünk felsőfokú oktatási intézményeink falai között. A könyvtárosképzéssel és a képzésben részt vevő kollégákkal szorosabban és rendszeresebben kell(ene) együttműködnünk, információkat cserélnünk. Közösen kell küzdenünk a hallgatókban és – valljuk be – nem ritkán az oktatókban is fellelhető motivációhiány, információhiány, elkeseredettség, tehetetlenségérzés ellen. Megújuló erőforrásainkat, személyes ambícióinkat így gyűjthetjük csokorba. Így lehetnek szándékaink – az általam írt mottóban is megfogalmazott módon – oktatásra alkalmasak, ügyért izzóak és hittel teltek. És ezáltal remélhetően sikeresek is.

Fehér Miklós osztályvezető
Könyvtári Intézet
szervezési és elemző osztály

Az Országos Széchényi Könyvtár periodikaállománya: megőrzés és szolgáltatás*

„A hírlapírói halhatatlanság kritériuma az, ha az olvasó arra méltatja a hírlapszámot, hogy megőrizze – a mi ugyan sokkal ritkább eset, mint a milyen sűrűn jelennek meg értékes, újraolvasást érdemlő újságcikkek. Talán tízezer olvasó közt akad egy olyan, a ki valamely különösen magas vagy másként érdekes cikket, esetleg e miatt az egész hírlappéldányt, elteszi magának; a többi mind eldobja ma a tegnapi újságszámot, mert leszámolt vele. A tömeg csak a mának él, a napi gondok miatt rá sem ér a jövőbe nézni – nem törődik azzal, hogy esetleg még szüksége lehetne a megsemmisített hírlapra.” – írta Kereszty István könyvtárőr a Budapesti Újságírók 1909. évi almanachjában. Hát mi, könyvtárosok, hírlapkönyvtárosok annak a tízezerből egynek, tíznek, száznak, ezernek vagy még többnek a kedvéért munkálkodunk, évtizedek óta, illetve – ami a nemzeti könyvtárat illeti – éppen 200 éve.

1802. augusztus 25-én, a Magyar Hirmondó a következőket jelentette:

Gróf Széchényi Ferenc „mindkét magyar hazában már elhíresedett, nagy fáradsággal és sok költséggel szerzett ritka gyűjteményeit, melyek könyvekben, kézírásokban, képekben, címerekben, mappákban s pénzekben állanak, példás hazafisággal a magyar haza közhasznára ajánlotta és ajándékozta.”

Akkor, amikor ez történt, a magyar sajtó – három év híján – egy évszázados múltat tekintett vissza. Köztudott, hogy az első magyarországi hírlap – a Mercurius Hungaricus – a könyvtáralapítást 97 évvel megelőzően, 1705-ben született. Ezt követően, a XVIII. században jobbra hírlapok, hírközlő lapok, referáló lapok reprezentálták a magyarországi sajtót, de megjelentek már a tudományos, ismeretterjesztő és értékelő tartalommal bíró folyóiratok is. Bármely típusról beszélünk, tudjuk, hogy külsejükre nézve a könyvekhez hasonlatos kiadványokról volt szó, ame-

* A Magyar Könyvtárosok Egyesülete XXXIV. Vándorgyűlésén elhangzott előadás szövege.

lyeket legtöbbször beköttettek és a könyvekkel együtt őriztek, és együtt emlegettek. Ezért természetes, hogy ezt a dokumentumfajtát nem találjuk kiemelten Széchényi alapító okiratában és a korabeli feljegyzésekben. A könyvtár katalógusa azonban arról árulkodik, hogy néhány igen becses periodikum is a nemzet tulajdonába került a gróf nagylelkű adománya által. Latin, német és természetesen magyar nyelvű kiadványok ezek, melyeket írók, szerkesztők, kiadók küldtek meg, szereztek be a nagy műveltségű grófnak. Az átadott művek között találjuk a Hadi és más nevezetes Történetek 1789–1791. évfolyamának hat kötetét, az Uránia első három kötetét, 1794-ből, a Magyar Múzsák 1793. évi első kötetét, a Magyar Museum 1788. évi első és 1789. évi második kötetét stb. De olyan kiadvány is szerepel a lajstromban, mint a Magyar Újság, mely Magyar és Erdély Országban a' Mezőgazdaságot és Szorgalmasságot erányozza 1796-ból.

Széchényi Ferenc nem csupán „fogyasztója”, hanem lelkes támogatója is volt a korabeli sajtónak. Egyik pártfogoltja például a – Rát Mátyás győri evangélikus lelkész által életre hívott és szerkesztett – Magyar Hírmondó volt. Rát cserébe könyveket és folyóiratokat szerzett be és küldött a gróf számára.

A Nemzeti Könyvtár megalapítása után természetesen tovább folytatódott a lapok gyűjtése is, az alapító okiratnak megfelelően, elsősorban a hungarikumok irányában. Ezt a Helytartó Tanács 1804-ben kelt rendelkezése is megalapozta, melyben elrendelte minden sajtótermék beszerzését, amit 1807-ben – egy újabb rendeletben – meg is erősített. Ebben már külön is megnevezte a hírlapokat.

Ám e rendelkezések végrehajtása nem történt meg maradéktalanul. Miller Jakab Ferdinánd – a könyvtár őre, gondozója – több beadványban is panaszt tett József nádornál a nyomdák és hírlapkiadók hanyagságáról. Igaz, azt is megemlítette, hogy például Decsi Sámuel milyen szorgalmasan küldi a Magyar Kurirt, ami pedig Bécsben jelenik meg, ezért a beküldése nem volna kötelezhető.

Később újabb és újabb rendelkezések születtek, amelyeknek a végrehajtása kívánni valókat hagyott és hagy maga után. Fraknoi Vilmos, a nemzeti könyvtár őre például ezzel a felhívással fordult az újságolvasókhoz 1877-ben, a Néptanoda című lapban:

„A magyar nemzeti múzeum könyvtára az 1848–49-iki években megjelent magyarországi hírlapokból birtokában lévő készletet ki akarván egészíteni, oly kérelemmel fordul a lapok tisztelt közönségéhez, hogy a kik Pécs városa területén megjelent lapokból (Fünfkirchner Zeitung, Presse, freie Flugblätter) akár teljes évfolyamokat, akár teljes számokat bírnak, és azokat a nevezett hazai intézetnek akár hazafias adomány gyanánt felajánlani, akár áruba bocsátani hajlandók, ajánlataikat a M. N. múzeum könyvtárához intézni szíveskedjenek. Budapest 1877. május 18-án. Fraknoi Vilmos, könyvtárőr.”

Ma a kötelempéldányok beszerzésének kérdését a 60/1998. Kormányrendelet szabályozza. Szeretném hangsúlyozni, a nemzeti könyvtár nem műveket őriz, hanem dokumentumokat! Tehát egyik dokumentum nem helyettesíthető a másikkal, a budapesti az országos kiadással, az első kiadás a másodikkal stb.! Még akkor sem, ha tartalmilag egyébként teljesen megegyeznek. Ugyanakkor az sem fogadható el, hogy a nyomda a könyvtár számára például borító vagy egyéb tartozék nélkül szolgáltatassa be a kiadványt. Még egyszer mondom, egyetlen könyvtárnak, a nemzeti könyvtárnak minden variánst, minden dokumentum teljes példányát meg kell őriznie, a többiek esetleg beérhetik a kiadvány tartalmával megegyező másikkal.

A XVIII. század sajtótermése – szépen bekötve – még jól illeszkedett a könyvek közé. A reformkor gyorsan gyarapodó sajtótermése, és főként az 1848-ban megindult, alakjában is megváltozott napi sajtó azonban már-már megoldhatatlan feladatokat rótt a könyvtárra.

Id. Szinnyei József, az Egyetemi Könyvtár őre, hírlap-bibliográfiai összeállításával és hírlaptörténeti cikkeivel fokozatosan ráirányította a figyelmet erre a dokumentumfajta, megőrzésének és feldolgozásának fontosságára, a könyvtáros felelősségére. A Hon című lap 1880. évi 271. számában megjelent cikke, az *Alapítsunk hírlapkönyvtárat!* nem maradt hatástalan. Ez a felszólítás és Szinnyei két évtizedes munkássága, tapasztalatai meggyőzték a közvéleményt, a kultúra felelős személyiségeit – és főként Trefort Ágoston kultuszminisztert – hírlapirodalmunk fontosságáról, gazdagságáról és kimeríthetetlen művelődéstörténeti forrásértékéről. Ám érvei között szerepelt az is, hogy még a Közlöny, a szabadságharc hivatalos lapja is hiányos a könyv-

tár gyűjteményében, pedig értékét mi sem mutatja jobban, mint az, hogy egyetlen hiányos példányáért a British Múzeum 240 ezüst tallért áldozott.

A Hírlapkönyvtár felállítása, a szervezet alakulása

1884. július 2-án hosszú előkészületek után végre eljött az ideje egy Országos Hírlapkönyvtár megalapításának a Magyar Nemzeti Múzeumban. Azért itt, mivel ez a könyvtár rendelkezett a legnagyobb és viszonylag legrendezettebb hírlapanyaggal. A miniszter elrendelte az Országos Széchényi Könyvtár hírlapjainak pontos feldolgozását, az Egyetemi Könyvtár és a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának hírlapkészleteivel való kiegészítését. A munkálatok vezetésével Szinnyei Józsefet bízta meg, akit közvetlenül a Nemzeti Múzeum igazgatója alá rendelt, egyelőre megtartva Egyetemi Könyvtári kötelekeit, feladatait is. A Hírlapkönyvtár felmerülő költségeiről külön intézkedett Trefort miniszter: Szinnyei mellé két díjnak és egy altiszt került munkatársul. Megkezdődött a könyvtár anyagának lajstromozása, először az Akadémiai, majd az Egyetemi Könyvtár anyagával való kiegészítése. Később ugyancsak a könyvtár állományába került a Nemzeti Kaszinó és az Erdélyi Múzeum hírlapanyaga is.

Az alapítás éveiben folyó munkáról Szinnyei így írt Trefort Ágostonnak szóló beszámolójában: „... Irodalmunk oly óriási méreteket kezd ölteni, hogy beszerzése sok fáradságba és munkába kerül, sőt nyomdászaink és kiadóink közömbössége és hanyagsága a legjobb igyekezetet is megghusítja; mennyivel inkább áll ezen nehézség a hírlapoknál, hol minden szám külön jelenik meg és külön küldetik szét, még a hiányok konstatálása is hosszas tanulmányt és szakismeretet igényel, az elmaradó számok figyelembe vétele, följegyzése, reclamálása, szóval a kiegészítés több időt vesz igénybe, mint bármely egyéb könyvtári munka, különösen akkor, ha a hiányzó számok többszörös bekérése sem vezet eredményre. Ezen nehézségekkel nemcsak mi, de minden művelt nemzet kisebb nagyobb mértékben küzdök, ha hírlapjait össze akarja gyűjteni.”

A rendezés alatt az anyag kezdettől fogva a kutatók rendelkezésére állt. Az első évben, 1884–85-ben 1070, 1886–87-ben pedig már 2000 ol-

vasója volt a hírlapkönyvtárnak, amely ekkor 1344 hírlap 8789 kötetét őrizte.

Szinnyei és munkatársai, Váczy János és Kereszty István a Hírlapkönyvtár fennállásának első öt esztendejében hatalmas munkát végeztek. Feldolgozták a Nemzeti Múzeum Könyvtárának hírlapanyagát és kiegészítették a már említett könyvtárak anyagával. Szinnyei ezenkívül töméntelen levelet írt szerkesztőknek, kiadóknak, nyomdákknak stb., valamint 1885-ben és 1886-ban beutazta az ország különböző részeit, hogy a vidéki hírlapok hiányos sorozatait kiegészítse és a nyomdászokat az időszaki sajtótermékek beszolgáltatására serkentse. Hogy milyen eredménnyel? 1889-ben például a korábbi 27 622 hírlapszámmal szemben a nyomdák 67 156 darab hírlapszámot szolgáltattak be.

Kereszty István könyvtárőr a Pesti Hírlapban a következőket írja: „... bizony akárhány jóra való és okos lappal is megesik, hogy egyszer csak... elhalálozik s megtörténik vele, a mi a holt számmárral: hogy többé sehol sem látják. Aranyért sem lehet egy tegnap megszűnt hírlapnak 4–5 hónappal ezelőtt megjelent számait kapni; az a teljes, szerkesztőségi példány is nyomtalanul elszokott veszni. Pedig a haldokló szerkesztőségnek csak a kis ujját kellett volna megmozgatnia, csak egy szóval rendelkeznie, hogy a múzeum tekintse tulajdonának, vitesse el azt az egy példányt, -hogy hírlapirodalmunk multjából, közvéleményünk, közmívelődésünk hatalmas áradatának legalább az a néhány hulláma ne vesszen el nyom nélkül. ... De már tíz évvel ezelőtt 540 olyan hírlapnak a nevét ismertük, a mely megszűnt a nélkül, hogy csak egyetlen példánya is megvolna valamelyik könyvtárban; bizonyosan mind egy szálíg elkallódott, elveszett még a világ emlékezetéből is.” (Pesti Hírlap, 1896. április 6.)

A Hírlapkönyvtár – Trefort Ágoston 1888 augusztusában bekövetkezett halála után – az eredetileg önálló intézmény helyett – Hírlaptár néven – az Országos Széchényi Könyvtár egyik osztálya lett, egészen 1929-ig, amikor is a Nemzeti Múzeum önálló osztályává nyilvánítottott. Ez az osztály 1917-ig csak a hírlapokat, tehát – az akkori meghatározás szerint – a havonta vagy annál gyakrabban megjelent kiadványokat gyűjtötte és kezelte. A ritkábban megjelenők a Nyomatványtárban kaptak elhelyezést, és katalogizálásuk is itt történt. Ez az elhatárolás később –

1923-tól – megváltozott, az évenként többször megjelenő kiadványok irányába. Tapasztalták ugyanis, hogy a periodikumok időszakosság szerint való szétválasztása rengeteg galibával jár. Részint azért, mert egy kiadvány születésekor nem mindig lehet tudni, hogy mi a szándéka, mint ahogyan azt sem, hogy a tervezett periodicitását meddig képes fenntartani. 1923-tól tehát valamennyi beérkezett periodikum – az évkönyvek kivételével – a Hírlaptárba került, majd az átcsoportosítást – 1957-ig folyamatosan – visszamenőlegesen is végrehajtották.

Az évkönyvek periodikumként való kezelését – a nemzetközi trendnek megfelelően – 1976-ban vezette be a könyvtár.

Az 1960-as évek második felében – funkcionális, adminisztratív és nem kizárt, hogy politikai okokból – felmerült az a kérdés, hogy nem lenne-e célszerűbb a hírlapokat és folyóiratokat a könyvekkel azonos módon kezelni, gyarapítani, feldolgozni, tárolni és kiszolgálni. Ezért 1971-ben a Hírlaptárat megszüntették. Az i-re a pont 1985-ben került fel, a Budai Várba való beköltözésünkkor, amikor a periodikaállomány besoroltatott a törzsgyűjteménybe. Ennek a döntésnek azóta számtalan hátránya ismeretes már. Egyre nyilvánvalóbb az is, hogy a Hírlaptár megszüntetésével maga a dokumentumfajta került háttérbe, és nem csupán az Országos Széchényi Könyvtárban.

Gyarapítás – gyarapodás

Nem tudom megállni, hogy itt ismét vissza ne utaljak Kereszty Istvánnak a Pesti Hírlapban megjelent soraira! El sem merem gondolni, hogy ha már 1886-ban, a Hírlapkönyvtár alapítása után két évvel félezer volt azoknak a periodikus dokumentumoknak a száma, amelyeket meg sem ismerhetünk, mi a helyzet a későbbiekben. Hogyan is állunk ma a kötelesepéldányok beszolgáltatásával? A kiadók és a nyomdák ezer okot tudnak felsorolni, hogy miért nem tartják be a rendelkezéseket. Már-már utópiának tűnik, hogy minden kiadvány és annak minden egyes darabja eljusson a nemzet könyvtárába. Talán az egyes régiók, a helytörténeti gyűjtemények jobb helyzetben vannak. Az őket érdeklő dokumentumok becserkészésére több lehetőségük van.

Bácsvári Anna munkatársam nemrégiben összehasonlítást tett a Széchényi Könyvtárban és

két megyei könyvtárban a 2001-ben megjelent, kurrensen regisztrált anyagról. Mindkét megyében 20-22 százalékkal több címet talált a helyi állományban, mint a nemzeti könyvtárban. Az egyes darabokról nem is szólva. A legjobb esetben is csupán kiegészítik egymást az országos és a regionális gyűjtemények.

Éppen ezért úgy gondolom, nagy felelősség hárul e gyűjtemények gondozóira az általuk elérhető dokumentumok beszerzésében, megőrzésében. Szerencsére mindenütt akad egy-egy elkötelezett, lelkes kolléga.

Persze egy bizonyos: a magyar (magyarországi és magyar vonatkozású) sajtó teljes körű begyűjtése elsősorban a nemzeti könyvtár feladata, de jó, ha ebben a felelősségben részt vállalunk valamennyien. A hungarikumok begyűjtésében, megőrzésében teljességre kell törekednünk, és nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy a nemzeti könyvtár állománya elsősorban muzeális célokat szolgál, aminek valamennyi munkafolyamatban érvényesülnie kell.

Szinnyei József eredeti tervei egy hírlaparchívumra vonatkoztak. Az ő elgondolása szerint ennek a nemzeti archívumnak csupán egyetlen archivális példány megőrzése lett volna a feladata, no és egy szűkebb kutatói gárda kiszolgálása. Ám ő, ami a szolgáltatásokat illeti, nem egyetlen hírlapkönyvtárról beszélt, hanem több könyvtárról, a hírlapkönyvtárak összességéről. Persze ez ma már elképzelhetetlen nagy számú és jó minőségű reprográfiai infrastruktúra nélkül.

Történetek kísérletek a periodikumok megőrzésének megosztására az egyes könyvtárak között, kiadványtípusoknak megfelelően is. Ezek közül az egyetlen sikeres, ma is érvényes megállapodás az, hogy a Braille-írási dokumentumok gyűjtését és megőrzését az 1970-es évek végétől a Vakok és Csökkentlátók Intézete vállalta át az Országos Széchényi Könyvtártól.

A nemzeti könyvtár állománya természetesen nem csupán a kötelesepéldányból gyarapszik. „Tehetségéhez” és a mindenkori pénzügyi kereteihez mérten olykor nagyarányú vásárlások segítik a gyűjtemény teljesebbé tételét.

A Hírlaptárnak és egykori vezetőjének – Dezsényi Bélának – az egyik legnagyobb „fogása” volt például az ún. Lamotte-gyűjtemény megvásárlása, az 1950-es évek elején. Lamotte Károly Budapest alpolgármestere volt, és igazi megszállottként gyűjtötte a Budapestre vonatko-

zó lapokat, alkalmi lapokat, 1848-ig bezárólag a magyar „ős hírlapokat”, valamint a művelődéstörténettel foglalkozókat. Áldásos munkáját hivatalából való leköszönése után is folytatta, ezért az ő jóvoltából különösen értékes kiadványok, több száz hírlap és folyóirat több ezer évfolyama került állományunkba, köztük a Magyar Kurir, a Tudományos Gyűjtemény, a Koszorú, a Szépliteraturai Ajándék, az Uránia stb.

Ugyancsak igen sok érdekes és szép kiadványhoz jutottunk hozzá Horváth István, Kéler Gottfried és Vuchetich Lajos vagy később Galambos Lajos és mások gyűjteményéből.

A nemzeti könyvtár munkatársai ma is hihetetlen energiákat fordítanak az aukciós anyagok behasonlítására, egy-egy szórvány szám vagy hiányzó évfolyam retrospektív beszerzésére.

Pénzkímélő, megszokott eszközünk a kiadványok cseréje is, főként a kurrens külföldi kiadványok beszerzésében.

Igen nagy szerep jutott (és jut) az adományoknak. Főként a határon túl megjelenő hungarikumok kerülnek ily módon az állományunkba. Hogy mennyire fontos ez? Goriupp Alice, a nagy tudású könyvtáros előd írja visszaemlékezésében, hogy „a trianoni határokkal mérhetetlenül megnövekedett a beszerzendő magyar és magyarvonatkózó anyag, minthogy az elcsatolt területekről kötelespéldányt természetesen nem kapunk. Hogy milyen nagyarányú csökkenést idézett elő a megszállítás, majd a trianoni béke, arról évi gyarapodásunk számadatai beszélnek leglesújtóbban: 1913-ban, az utolsó békeévben 117 734 számmal, 1917-ben 83 181 számmal, 1920-ban azonban csak 20 557 számmal gyarapodott osztályunk állománya. A kötelespéldányok hírlapszámai csak 1930-ban emelkednek ismét 50 000 fölé, az ajándék útján szerzett hírlapszámok átlaga ellenben ez években mintegy 15 000-re tehető.” (Goriupp Alice: A Magyar Nemzeti Múzeum Hírlaposztálya fennállásának első félszázadában) Tehát az 1920-ban beküldött példányok száma mintegy húsz százaléka csupán a korábbinak.

Szerencsére a távolabbi vidékekre szakadt magyarok sem feledkeznek meg a nemzeti gyűjteményről. Fontosnak és természetesnek érzik, hogy az Országos Széchényi Könyvtárnak rendre eljuttassák a környezetükben megjelenő kiadványokat.

Könyvtáros kollégáink – akiknek ezúttal is köszönjük a felajánlásokat, a gondosan összeál-

lított fölőspéldány-jegyzékeket – szintén segítenek hiányaink pótlásában.

Könyvtárunk hiányait az elmúlt esztendőben, 2001-ben 731 évfolyammal és 5336 szórványszámmal tudtuk gyarapítani, 2 806 080 forint értékben. Kilencvenegy – eddig ismeretlen – új cím került vétel, csere vagy ajándék útján, utólagos beszerzéssel a birtokunkba.

Különösen szép tanúbizonyságai a könyvtárosok elhivatottságának azok a felhívások, amelyekkel rendkívüli helyzetekben próbáltak elődeink megfelelni elkötelezettségüknek, mint például az I. világháború vagy az 1956-os forradalom alatt, amikor nem lehetett számítani a nyomdák és a kiadók figyelmére, ezért csupán a lakosság gondoskodására apellálhattak. A felhívások rendszerint nem is maradtak hatástalanok. Mindkét időszak dokumentumai, mint például a hadilapok, katonaujságok, a forradalmi lapok is, szép számmal szerepelnek ezek nyomán gyűjteményünkben.

Mekkora gyűjteményről van szó?

Az Országos Széchényi Könyvtár periodikaállománya ma mintegy 4-500 ezer kötetre tehető. Rendkívül nehéz pontos számadatokkal szolgálni, mivel például 1976 előtt az évkönyvek könyvként, 1976 után pedig periodikumként szerepelnek. De nehéz a periodikaállomány nagyságáról képet alkotni azért is, mivel a raktári egységek változó nagyságúak, és ezek változó számú dokumentumot, változó évfolyamot tartalmaznak.

1884-ben, a Hírlapkönyvtár alapításának évében a közlekedési miniszternek a Vasárnapi Újságban megjelent kimutatása szerint a kurrens gyarapodás 1883-ban 638 hírlap és folyóirat volt. Ma évente mintegy százötvenezer dokumentummal és körülbelül nyolcezer kötetrel gyarapszik ez az állomány. Ez sajnos közel sem fedí le a forgalomban lévő teljes sajtótermést.

Feldolgozás

Természetesen e hatalmas gyűjtemény feldolgozása, karbantartása, tárolása, megőrzése olykor leküzdhetetlen akadályok elé állítja a könyvtárost. Egy kicsit cinikusan mondhatnánk, hogy könnyű volt Szinyeyinek és munkatársainak a

hőskorban mindent nyelvek szerint csoportosítva, betűrendben felállítani, bekötetni, nagyobb részben cédulázni. Nekünk ez alig-alig sikerül.

Állandó versenyfutásban vagyunk a feldolgozandókkal a hatalmas mennyiség, és persze a periodikumok sokfélesége miatt is. Dezsényi Béla mondta egyszer egy előadásában, hogy „...a periodika olyan, mint az élő ember, katalógusa tulajdonképpen egyúttal életrajzi lexikon is.” De ugyanő mondta azt is, hogy „...vegyék tudomásul, a periodika mindenre képes!” Különösen ma, amikor a lapkiadásban, lapszerkesztésben, a sajtótermékek születésében, terjesztésében szinte naponta új meg új műfajokkal, jelenségekkel és tendenciákkal találkozunk, amelyekkel a szerzeményezéstől a különböző szolgáltatásokig meg kell küzdenünk.

De egyszerűbbek voltak – ha voltak – a címléírás szabályok is. Olykor annyira egyszerűek, hogy az állomány mintegy egyharmada ma rekatalogizálásra szorul, amit munkaerő hiányában igen-igen kis lépésekben, de folyamatosan végzünk.

A nehézségek egy részét megoldaná a periodikumok országos lelőhely-nyilvántartása, egy bárholnan elérhető központi adatbázisa.

Reményeink szerint a nemzeti könyvtár új integrált rendszerének segítségével pár év alatt megvalósítható. A valódi megoldást természetesen – legalábbis a nyilvántartások tekintetében – egy, az egész könyvtári rendszert átfogó integrált rendszer és az osztott katalogizálás jelentené. Sajnálom, hogy azt kell mondanom, ez a vágyunk még az utópiák kategóriájába tartozik.

Raktározás

De mindennél nagyobb nehézséget jelentett a hőskorban és jelent még ma is a helyhiány. Szinnyi szép tervet dolgozott ki, amelyben két termet kért a magyar, egy termet pedig az idegen nyelvű anyag elhelyezésére. Az egyik teremben a hírlap olvasók számára is helyet adott volna. Ám a múzeum helyviszonyai csupán egy folyosó polcokkal való berendezését tették lehetővé.

NAPILAPOK

HETILAPOK

HAVILAPOK

MAGAZINOK

IDŐSZAKI
KIADVÁNYOK

TERJESZTŐK

TELEKOM-
MUNIKÁCIÓ

KÖZTERÜLETI
REKLÁMOK

ELADÁSHELYI
REKLÁMOK

KIÁLLÍTÁSOK ÉS
VÁSÁROK

ÜGYNÖKSÉGEK,
NYOMDÁK,
KIVITELEZŐK

HIRDETÉSI ENCIKLOPÉDIA

Média Hirdetési Árak és Szolgáltatások
21. kiadás 2002. szeptember

HAZÁNK EGYETLEN MÉDIA ADATTÁRA
félévente bővítve és aktualizálva

KÖNNYEN KEZELHETŐEN
900 oldalon közel 4000 média adatai
10 tartalomjegyzék és 4 regiszter segítségével

ÁTFOGÓAN
média adatok + média adatbanki jelentések
kivitelezők minden szakterületről + szakcikkek,
szövevségek, újságírók és szövívők részletes adatai

BARÁTSÁGOS ÁRON
könyv 1 Ft-os médiánkénti áron
CD 0,5 Ft-os médiánkénti áron
ingyenes faxbanki és felvilágosítási lehetőségek

Megrendelhető

S&S Karakter Kft. • 1055 Bp. Honvéd u. 40.
Telefon: 302-7288, 301-0239 Fax: 475-0803
E-mail: mediaasz@vnet.hu

A raktározás különböző csoportokban történt (magyar, hazai német, hazai egyéb idegen nyelvű és külföldi hírlapok). Ezen belül a rendezés a címek betűrendjében történt.

A raktározásnak ez a módja az akkori mennyiségnek megfelelő volt, és a csoportosítás a kezdetleges cédulázottság miatt igen bölcs megoldásnak mutatkozott.

Ám az áradat megindult, ezért újabb és újabb folyosók polcozásával, külső raktárakkal kellett (és kell!) lépést tartani. A Szinnyi József által 1887-ben megállapított 8789 kötethez képest 1902-ben – a könyvtár alapításának századik évfordulóján – már több mint húszezerre becsülték a könyvtár hírlapanyagát, 1929-ben – a Hírlapkönyvtár fennállásának negyvenötödik évfordulóján – pedig már hatvanezer kötetről szólnak a feljegyzések. Ma viszont, mint említettem, már eljutottunk a négyszázezer kötetig, a raktárak tele vannak, néhány hónap óta ismét külső raktár igénybevételére kényszerülünk.

A Hírlaptár csupán fennállásának első néhány esztendejében volt abban a helyzetben, hogy gyarapodásából a teljes évfolyamokat válogatás nélkül beköttesse.

Az 1890-es évekből már maradt kötetlen anyag, és maradtak betűrendben kolligátumokba helyezett csonka évfolyamok is. Az első világháborúig csak a kevésbé használt időszakai sajtótermékek bekötéséről mondtak le a tár munkatársai, ám a kötésre „érdemtelennek” ítélt kiadványok köre egyre bővült, és bővül a mai napig is. Azzal ugyan minden szakember tisztában van, hogy a periodikumok elvileg csupán bekötve képeznek könyvtári állományt, anyagi és egyéb okokból mégis egyre nagyobb kompromisszumokra kényszerülünk.

Elsőként a lap belső tartalma, értéke, használtsága alapján szelektálunk, ám felmerülnek egyéb szempontok is, elsősorban természetesen a teljesség kérdése, de meghatározhatja a döntésünket a kiadványok tipográfiai vagy egyéb küllembeli „rendellenessége” is. Arra gondolok, hogy az egyes számok mérete azonos-e, van-e megfelelő szélességű margójuk, nincsenek-e ún. „iker lapjaik”, mellékleteik, tábláik, posztereik, amelyeket kötéskor és az ezt megelőző vágáskor megsértenénk.

És ha már állományvédelemről esett szó, végezetül kérem, szívleljék meg, alkalmazzák és főként alkalmazzassák munkatársaikkal, olvasóikkal a periodikumokra is *Rozsondai Mariann* jótanácsait:

„A jó könyv jó barát. Ennek megfelelően bánjunk vele. Olvasásakor ne hajtsuk az egyik könyvfedelet a másik alá, és ne nyúljunk piszkos kézzel a könyvhöz... Lapozáskor ne gyűrjük a papírt, és ne nyálazzuk hozzá az ujjunkat... A ceruza, a zsebkendő, a szemüvegtok vagy a gyufaszál nem könyvjelzőnek való. ... Polcunkon a könyvek egyenesen és ne túl szorosan álljanak. A sokáig ferdén tartott könyv teljesen elveszti formáját. A könyvet ne kapitálisánál fogva húzzuk ki, mert előbb-utóbb leszakad a gerince.” A megőrzendő hírlapok és folyóiratok esetében ezeket az intelmeket fokozatosan szívleljük meg, mivel, mint az elején mondtam, a periodikum még esendőbb a könyveknél, hiszen készítőjük is rövidebb életre szánja azt.

Kocsy Lászlóné

Gyarapodás adófelajánlásból

1992-ben az MTA Könyvtára megvásárolta a neves festőművész, Bernáth Aurél kéziratost hagyatékát, és mintegy nyolcezer levelet a családtól. Bernáth Aurélnak

szépírói munkássága is számottevő. A hagyatékban a kéziratok mellett főleg neves embereknek hozzá írt levelei találhatók.

2001-ben viszont Bernáth Aurélnak fivéréhez, Bernáth Caesar Miklóshoz, ennek családjához és édesanyjához, Bernáth Béláné Roboz Attalához írt mintegy négyszázötven levelét kínálták megvételre.

Bernáth Aurél lakása a II. világháborúban szinte teljesen elpusztult, az 1945 előtti levelezéséből alig maradt valami. A 2001-ben megvételre ajánlott levelek éppen az 1910-es évektől az 1970-es évek derekáig terjedő időszakot fogják át. Ezekben a levelekben a neves festő fivérének személyes és szakmai élményeiről, véleményéről, mindennapjairól számol be. Így ez a több mint négyszázötven levél fontos kiegészítő része a már itt lévő hagyatékban. Bernáth Aurél levelein kívül az anyag tartalmazza a festő feleségének, dr. Pártos Alice-nak 27 levelét, valamint a Bernáth családra vonatkozó 19 dokumentumot. Ismételten érdemes hangsúlyozni, hogy a vételre ajánlott anyag különösen fontos, mert a neves *festő leveleit* tartalmazza, míg a korábbi hagyaték döntő része a hozzá írt levelekből áll, s a két hagyatékrész szorosan összefügg.

A Bernáth Aurél-levelek vételéhez jelentősen hozzájárult a 2001-ben befolyt és az MTA Könyvtára javára befizetett SZJA 1%-a, 96 894 forint. *Köszönetünket fejezzük ki érte:*

MTA Könyvtára